

Austatud lugeja!

„Ma ei ole vaba mees. Mul ei ole teist valikut“. Nii kõlab hästituntud lause Eesti kultusfilmist „Viimne reliikvia“, mida vastselt restaureerituna saab taas Eesti kinodes näha. Pannes Pirita kloostri maa-alustes käikudes toimunu juriidilisse keelde, kõlaks see ehk järgmiselt: oma vaba tahte alusel ning võimelisena aru saama oma teo ebaõigusest ja võimelisena normikohaselt käituma, valis Gabriel siiski ebaõiguse. Ühesõnaga: süüdi.

Süü probleemidega kas siis otseselt või kaudselt tegeleb tervelt kuus käesoleva numbrilise artiklit. Käsitlemist leiab psühholoogiline lähenemine tahtele, süüvõime uued rõhuasetused karistusseadustikus, samuti süüvõime üle otsustamisega seonduv. Intrigeerivaid teemasid on seejuures mitmeid.

Priit Pikamäe tõstatab oma artiklis küsimuse, kas tahte kuulumine väga paljude juriidiliste konstruktsioonide alusmüüri hulka on üldse põhjendatud. Veelgi enam: kas psühholoogide arvates olemas sellist nähtust nagu tahe? Et küsimuseasetus on sellisena põhjendatud, näitab artikli järeldus: tahte kui iseseisva psühholoogilise nähtuse olemasolu on küsitav. Sellest järeldusest tulenevalt kutsub P. Pikamäe juriste üles uue tahtluse mõiste väljatöötamisele. Samas näitavad siinsamas numbris avaldatud psühholoogide-psühhiaatrite kirjutised, kuivõrd juristid on kord juba nende poolt omaks võetus kinni ega pea muude teadustega arvestamist kuigi vajalikuks. Ammune küsimus, kes peaks süüdivuse küsimuses ütleva n-ö viimase sõna, võetakse käesolevas numbris samuti taas päevakorda. Ja jälle saab piiri erinevate seisukohtade vahele tõmmata lähtuvalt avamuseandjate professionist.

Kas siis juristid on tõepoolest nii ignorantsed teiste elualade esindajate arvamuste suhtes ega kuula neid isegi seal, kus küsimus on juuraväline? Jätaks sellele küsimusele vastamise lugejale. Vastusest ehk tähelepanuväärsemgi aga on meetod, kuidas juristid taolised nn juuravälised küsimused enda jaoks lahendavad: nad kuulutavad need juriidilisteks. See lubab eemaldumist muudest teadustest ning võimaldab anda taoliste mõistetele täiesti iseseisva sisu. Iseküsimus on, miks seda tehakse. Küsimuseasetust liigselt lihtsustades võiks ju pärida, miks näiteks keerukat meditsiinilist küsimust arutavad kohtus kolm isikut, kelle teadmised meditsiinis piirduvad sellega, mida nad keskkoolis õppinud ja vahel harva haiged olnud? Miks me ei lase arstidel taolisi küsimusi otsustada?

Juristide jaoks on vastus sellele küsimusele teada: üksnes kohtunikule, s.o juristile, on pandud õigus ja kohustus õigust mõista. See on tema töö, tal on vastav kvalifikatsioon, isikuomadused, kogemused ja reeglid, mida ta otsuse tegemisel peab järgima. Kohtunik on oma otsuste tegemisel sõltumatu ja selle tagamiseks on loodud vastavad garantiid. Samast hetkest, kui me anname asjas määrava tähtsusega lõpliku hinnangu andmise õiguse vastava ala spetsialistile, muutub kohtunik vaid otsust vormistavaks sekretäriks. Ja tegu pole juura ja muude valdkondade võimuvõitlusega, vaid langetatavat otsuse erapooletuse ja kontrollitavuse tagamise küsimusega.

Samas tõuseb küsimus, kas praegune olukord, kus õigusemõistmise monopol on juristide käes, on langetatava otsuse õigsuse seisukohalt ohutum. Kohtusaalis toimub pidev nn tõlkimine, kus pooled peavad esmalt esindajale selgitama vastava juuravälise valdkonna nüansse, kes seejärel asub omakorda tõlkima kõike kohtunikule. See võib tuua kaasa lapsepõlvest tuntud telefonimängu efekti, mille ohud on meile kõigile teada. Kuid me teame ka, kuidas neid vältida: kaaslastele kõrva sosistatavad sõnad tuleb selgemat välja öelda. Ja kui kaaslane on laia silmaringiga ja tahab sõnast õigesti aru saada, on õnnestumise võimalus suur.

Katrin Prükk

